

Невмержицький С. М.,
старший викладач спеціальної кафедри
Національної академії Служби безпеки України

СУТНІСТЬ ЕТНІЧНОЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

NATURE OF ETHNIC ORGANIZED CRIME IN UKRAINE

Стаття присвячена правовим питанням протидії правоохоронними органами України етнічним організованим злочинним угрупованням чи організаціям, зокрема, насильницького спрямування. Визначено проблемні питання у сфері протидії етнічній організованій злочинності.

Ключові слова: етнічні організовані злочинні угруповання, організована злочинність, злочини та злочинність насильницького спрямування, правоохоронна діяльність.

Статья посвящена правовым вопросам противодействия правоохранительными органами Украины этническим организованным преступным группам или организациям, в том числе, насильственного толка. Определены проблемные вопросы в сфере противодействия этнической организованной преступности.

Ключевые слова: этнические организованные преступные группировки, организованная преступность, преступления и преступность насильственного толка, правоохранительная деятельность.

The article is devoted to the legal issues of counteraction to the ethnic organized criminal groups and organizations, including involved in violent crime, by the law enforcement authorities of Ukraine. The article identifies problematic issues, related to the counteraction to the ethnic organized crime.

Key words: ethnic organized criminal groups and organizations, organized crime, violent crime and criminality, law enforcement.

Постановка проблеми. Діяльність етнічних злочинних угруповань становить собою одну із найбільш небезпечних форм організованої злочинності.

За свідченнями фахівців правоохоронних органів України, організована злочинність має різноплановий характер і проникла у всі сфери суспільного життя. Організовані злочинні угруповання, що мають тривалий кримінальний досвід, на системній основі вчиняють велику кількість тяжких злочинів, значна частина яких залишається нерозкритою. Як правило, етнічні злочинні угруповання мають транснаціональний характер, що підвищує рівень їхньої суспільної небезпеки та ускладнює їх виявлення.

Отже, сьогодення вимагає від правоохоронних органів впровадження сучасних інноваційних методів протидії злочинності, що вчиняється організованими групами, угрупованнями чи організаціями, сформованими за етнічною ознакою, зокрема, насильницької спрямованості. Розроблення такого роду методів потребує проведення аналізу кримінальних структур – об'єктів діяльності правоохоронних органів, специфіки їх побудови та функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам протидії організованій злочинності, зокрема, за етнічною ознакою, її характеристиці приділяла увагу низка українських учених, зокрема А.А. Дмитрієв, Т.Д. Момотенко, О.О. Лесяк, Б.В. Лизогуб, В.В. Ремський, В.Г. Севрук, які надавали характеристику етнічним організованим злочинним угрупованням та формулювали пропозиції з удосконалення правоохоронної діяльності з протидії цій формі організованої злочинності. Водночас зміни обстановки в Україні та на ширшому регіональному рівні вимагають актуалізації наукових досліджень у цій сфері.

Мета статті – визначити витоки та сутність етнічних організованих злочинних угруповань і суспільну небезпеку.

Виклад основного матеріалу. Поширення організованої злочинності в Україні підриває її економічний і соціальний розвиток. Одним із чинників суспільної небезпеки є поширення транснаціональної злочинності, до складу якої входять, зокрема, етнічні злочинні угруповання, які становлять загрозу державному суверенітету та міжнародному правопорядку. Такі угруповання мають тісні регіональні, міжнародні зв'язки, які перебирають під свій контроль ринки збуту наркотиків, їх транзит через територію України, торгівлю зброєю, викрадення людей, автотранспорту тощо. Крім того, вони контролюють канали переправлення мігрантів у країни Західної Європи та США і є причетними до торгівлі людьми та контрабандних операцій [1, с. 83].

Організація ефективної протидії організованій злочинності на сучасному етапі становить проблему для правоохоронних органів нашої країни. У цьому зв'язку не можна не погодитися з твердженням про те, що корупція та організована злочинність сьогодні виступають спорідненими явищами, складниками єдиної загрози кримінального характеру [2, с. 82]. Проникнення представників криміналітету до органів влади і місцевого самоврядування, правоохоронних та інших державних органів унеможливорює адекватну протидію будь-яким формам організованої злочинності. Для досягнення своєї мети злочинці використовують такі корупційні механізми, як підкуп представників влади та правоохоронних органів, зокрема, шляхом надання так званої «спонсорської допомоги», фінансування виборчих кампаній окремих політичних діячів, діяльності політичних партій, інших громадських організацій, а також

безпосереднє проникнення у владу шляхом висування своїх представників на різні посади в структурах державної влади, зокрема правоохоронних органах, а також в органах місцевого самоврядування. Виокремлення характерних рис організованої злочинності дає змогу дійти такого висновку: якщо звичайна злочинність наступає на суспільство, діючи проти його інститутів, зокрема держави, то організована злочинність у цьому наступі прагне спиратися на інститути держави і суспільства, використовувати їх у своїх цілях [2, с. 83].

Організована злочинність, побудована за етнічною ознакою, має власні, характерні лише для неї особливості. Водночас питання її виділення в окрему категорію мають дискусійний характер. Юристи-теоретики досі дискутують щодо етичності введення у кримінологію поняття «етнічна злочинність»? Чи не призведе це до того, що тавро злочинця буде поставлено на певну національність загалом? Співробітники правоохоронних органів у цьому питанні більш практичні. Організовані за національною ознакою угруповання згуртовані, агресивні і часто більш небезпечні, аніж «інтернаціональні» банди. За останні роки в Україні, як свідчить статистика, спостерігається стійке зростання діяльності етнічних злочинних угруповань. Найчастіше в поле зору правоохоронців потрапляють представники чеченських, циганських, грузинських, азербайджанських, вірменських, в'єтнамських, китайських і нігерійських злочинних угруповань [3].

Фахівці Генеральної Прокуратури України, які безпосередньо займаються проблемами етнічної злочинності, вважають, що характерними ознаками етнічних злочинних угруповань є те, що їхні члени мають спільну психологію та національну самосвідомість, вони відстоюють власну етнічну ідентичність, перебуваючи у меншості в багатонаціональному суспільстві. Завдяки цьому у власній етнічній групі кожний із співвиконавців почувається впевненіше, що, у свою чергу, сприяє прийняттю рішення про вчинення більш тяжких злочинів. Етнічні угруповання найчастіше закриті й, на відміну від звичайних злочинних угруповань, які мають структуру піраміди, за своєю побудовою подібні до «бджолиних стільників», які, як правило, між собою на постійній основі не сполучаються. Зв'язки між цими «стільниками» формуються хаотично, і загального координаційного центру для них немає, у зв'язку з чим усунення одного «стільника» майже не позначається на інших, а відстежити зв'язки між ними вкрай складно. Формуються такі угруповання, як правило, за клановими, родовими, національними ознаками, психологічно дуже легко переходять від законних форм діяльності до незаконних. Майже кожен п'ятий учасник етнічних злочинних угруповань брав участь у збройних конфліктах, у зв'язку із чим вони володіють практичним бойовим досвідом і прийомами використання вогнепальної зброї [4].

Зазначені чинники сприяють тому, що етнічні злочинні угруповання в Україні часто виявляються причетними до вчинення особливо небезпечних злочи-

нів. Важливим є те, що такі структури майже завжди мають транснаціональний характер, що проявляється у наявності зв'язків у країнах походження їхніх членів, а також і в інших країнах, як правило, місця призначення заборонених до обігу товарів, а також нелегальних мігрантів і жертв торгівлі людьми.

Умовно ці групи можна поділити на «старі», сформовані з представників народів, що проживали на території колишнього СРСР, та «нові», до складу яких входять представники країн Африки та Азії.

Для розуміння особливостей і специфіки формування та функціонування етнічних організованих злочинних структур на території України доцільно, на нашу думку, визначити основні з них та дати їм коротку характеристику.

Більшість етнічних організованих злочинних угруповань, що діють в Україні, становлять представники народів колишнього СРСР, які через різні причини переїхали в нашу країну, де сформували злочинні організації, зокрема, насильницького спрямування, побудовані за моноетнічним принципом.

Етнічна основа побудови таких організованих злочинних угруповань може виступати як критерій для їх класифікації. Наприклад, Б.В. Лизогуб, ґрунтуючись на дослідженні світового досвіду боротьби з організованою злочинністю, пропонує такий розподіл ОЗГ саме за цією ознакою. Використовуючи такий підхід, можна виділити, зокрема, такі етнічні кримінальні структури:

- 1) східноєвропейські угруповання (російські, польські, литовські тощо);
- 2) італійські угруповання (сицилійські, калабрійські, неаполітанські, американо-італійські);
- 3) угруповання, що формуються із числа чорношкірого населення країн Європи та США;
- 4) нігерійські угруповання;
- 5) колумбійські угруповання;
- 6) мексиканські угруповання;
- 7) угруповання, до складу яких входять вихідці із країн Далекого Сходу та Південно-Східної Азії (китайські, корейські, японські та в'єтнамські);
- 8) угруповання, до складу яких входять вихідці з регіону Кавказу (чеченські, вірменські, грузинські, азербайджанські та дагестанські групи);
- 9) кримінальні структури, до складу яких входять вихідці з країн Центральної Азії (центрально-азійські країни пострадянського простору, Афганістан і Пакистан);

10) поліетнічні організовані злочинні угруповання, до складу яких входять вихідці з декількох культурно та історично близьких країн.

Отже, відповідно до цього критерію, можна виділити стільки видів кримінальних структур, сформованих на етнічній основі, скільки існує етносів і національностей [5].

В аспекті потреб правоохоронної практики інтерес для нас становлять не всі етнічні організовані злочинні угруповання, а лише ті, які беруть участь у протиправній діяльності на території України.

Дослідники виділяють низку особливостей етнічної організованої злочинності, характерних саме для

нашої країни [6]. Зокрема, це її досить чітка структурованість за регіональними сферами впливу, що дає змогу уникнути конфліктів між ними і максимізувати прибуток від вчинення злочинної діяльності.

Наприклад, чеченські кримінальні структури вже значною мірою асимільовані в Україні та мають у своєму розпорядженні значні фінансові ресурси. Їхні угруповання ґрунтуються на тісних міжособистісних зв'язках. Основні сфери їхньої протиправної діяльності – насильницькі злочини, такі як убивства, розбійні напади, вимагання. Такі структури виявляються причетними до захоплення заручників задля вимагання викупу, а також контролюють значну частину ринку пального у різних регіонах країни і мають досить серйозний вплив на розвиток ситуації на місцевому рівні.

Грузинські організовані злочинні угруповання діють переважно в південних регіонах країни та в м. Києві. Досить часто їхні лідери мають статус «злочинців у законі» і підтримують зв'язки з кримінальними структурами в інших країнах пострадянського простору. Вони часто виявляються причетними до квартирних та автомобільних крадіжок, пограбувань і шахрайства. Введення у Грузії кримінальної відповідальності за належність до «злочинців у законі» призвело до їхньої масованої міграції до інших регіонів, переважно пострадянського простору, зокрема до України.

Вірменські кримінальні структури спираються на власну діаспору, що традиційно є однією із найсильніших і найактивніших в Україні. Ці кримінальні структури мають вплив у південних, центральних і східних регіонах країни. Часто вони виявляються причетними до виготовлення контрафактної продукції, а також до широкого кола злочинної діяльності – від насильницьких злочинів і здійснення вбивств на замовлення до контрабанди, незаконної торгівлі чорними та кольоровими металами тощо. Досить виразними є їхні намагання встановити контакти у вищих органах влади та управління.

Китайські та в'єтнамські етнічні злочинні угруповання широко представлені на півдні країни, передусім у м. Одесі. Здебільшого вони контролюють дрібну торгівлю, зокрема, контрафактними товарами та їх виробництво. Злочини вони вчиняють, як правило, всередині власного середовища і взагалі тримаються окремо від місцевого населення. Жертвами таких злочинів – пограбувань, розбійних нападів, крадіжок – стають співвітчизники злочинців. Фіксувалися випадки, коли такі структури брали у заручники земляка і потім вимагали викуп у його родичів на батьківщині. Ці угруповання також намагаються контролювати канали нелегальної міграції, якими переміщуються вихідці з країн походження їхніх членів і сусідніх держав. Досить часто такі мігранти стають жертвами торгівлі людьми, при цьому їх продаж та експлуатацію здійснюють їхні співвітчизники, що організували їх перевезення.

Молдавські та румунські кримінальні структури дислокуються в Одеській області і займаються переважно дрібною контрабандою. Досить часто вони мають зв'язки в інших країнах – Румунії, Молдові

(зокрема, Придністров'ї) та РФ. В окремих випадках вони виявляються причетними до контрабанди наркотиків, прекурсорів, підроблених медичних препаратів, зброї та амуніції.

Кримінальні структури, до складу яких входять вихідці з Ірану та Іраку, часто бувають причетними до організації каналів нелегальної міграції вихідців із цих та сусідніх із ними країн (Афганістан, Пакистан, Сирія) транзитом через Україну до країн ЄС. Причетність таких структур до вчинення насильницьких злочинів не фіксувалася. У тому разі, коли до таких злочинів виявляються причетними вихідці з таких країн, вони діють або самостійно, або спільно з місцевими громадянами.

Нігерійські етнічні кримінальні структури виявляються причетними до вчинення широкого кола злочинів – торгівлі наркотиками, контролю каналів нелегальної міграції та торгівлі людьми, незаконних операцій із документами, зокрема підробленими, шахрайства тощо. Місцями їхньої дислокації виступають великі міста країни, зокрема Київ, Дніпро та Харків. Угруповання мають плинний характер, їхні члени постійно переміщуються між різними країнами.

Ромські кримінальні структури також виявляються причетними до незаконних операцій із наркотиками, а також до шахрайства та крадіжок. Якщо раніше вони спеціалізувалися майже виключно на торгівлі ацетилованим опієм власного виробництва, то сьогодні вони займаються торгівлею такими речовинами, як метадон і стимулятори амфетамінового ряду. У прикордонних регіонах вони також контролюють канали контрабанди, зокрема наркотиків і сировини для їх виробництва (макова солома, ефедрин і псевдоефедрин). Впливові ромські громади діють в Одеській, Чернівецькій і Закарпатській областях, а також у містах Запоріжжя та Києві [6].

Треба зазначити, що за останні роки етнічна злочинність в Україні суттєво змінилася [7]. Одними з основних причин цього стали міграційні процеси, зокрема пов'язані з міграційною кризою в ЄС. Варто зауважити, що асоціювання мігрантів з етнічною злочинністю, чому сприяє також формування образу мігранта-злочинця в ЗМІ, веде до стигматизації цілих етнічних груп, що, у свою чергу, призводить до їх подальшої криміналізації. Результати проведених досліджень вказують на наявність тенденції до криміналізації етнічних діаспор у нашій державі, при цьому етнічна злочинність пов'язана із «злочинцями в законі». Протидія таким угрупованням ускладнена їхнім закритим характером, що майже унеможливає проникнення до них сторонніх осіб (наприклад, правоохоронців під прикриттям), а також притаманним їм конспіративним характером діяльності, легалізацією через участь у законному бізнесі. Оскільки проникнення до таких структур іззовні неможливе, то й отримувати інформацію з таких структур дуже складно. Під час спілкування їхні члени використовують рідні мови та діалекти, що можуть бути незрозумілими навіть досвідченим перекладачам. Нелегальний статус перебування таких осіб в Україні веде до напрацювання у них навичок конспірації,

мінімізації контактів не лише з органами влади, але й з пересічними громадянами. Це веде до латентності етнічної злочинності, її закритості рамками національних діаспор. Навіть отримання якої-небудь достовірної статистичної інформації щодо такої злочинності є вкрай ускладненим.

Транснаціональний характер діяльності таких кримінальних структур зумовлює потребу в застосуванні у протидії їм інструментарію міжнародного співробітництва. Водночас налагодження взаємодії із правоохоронними органами країн походження таких осіб, як правило, не є можливим з об'єктивних причин.

Треба вказати на досить позитивний досвід реалізації під егідою Інтерполу проекту «Міленіум» із протидії поширенню впливу євразійських організованих злочинних груп, зокрема тих, які діють на території країн колишнього СРСР, на території європейських країн і країн-членів Європейського Союзу. У проєкті беруть участь 42 країни, зокрема Україна [7]. Досвід, отриманий під час участі у реалізації цього проєкту, може бути, на нашу думку, досить успішно застосований на національному рівні в нашій країні.

Аналіз наявної ситуації у цій сфері та тенденцій її розвитку дає можливість прогнозувати розширення діяльності етнічних кримінальних структур на території нашої країни. Активізація політики євро-

пейської інтеграції, лібералізація візового режиму з ЄС ведуть до того, що наша країна стає більш привабливою для транзитного переміщення нелегальних мігрантів та інших членів етнічних спільнот. Наслідком цього буде розширення діаспор із числа вихідців з інших країн в Україні, які виступатимуть базою для різного роду кримінальних структур [8]. Також зростатиме привабливість України в аспекті її використання для проведення різного роду контрабандних акцій, зокрема, з контрафактними товарами, наркотиками, зброєю та готівковими коштами. Така активізація злочинної діяльності, пов'язаної з використанням території України, може скомпрометувати зовнішню політику нашої країни загалом.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок про те, що етнічна організована злочинність становить виключну загрозу для національної безпеки нашої країни. Протидія зазначеній формі протиправної діяльності вимагає напрацювання єдиного підходу на національному рівні, в рамках загальнодержавної стратегії протидії організованій злочинності. Одним із ключових напрямів тут має виступати розширення міжнародного співробітництва, внесення цього питання до порядку денного відносин між нашою країною та Європейським Союзом, а також його країнами-членами, перш за все сусідами нашої країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дмитрієв А.А. Компетенція і повноваження кримінальної поліції як складової Національної поліції України. *Європейські перспективи*. 2015. № 7. С. 83–87.
2. Момотенко Т.Д. Організована злочинність і корупція в правоохоронних органах держави: співвідношення та взаємозв'язок. *Європейські перспективи*. 2015. № 1. С. 82–87.
3. Етнічна злочинність в Україні. URL: <http://politiko.ua/blogpost28041>.
4. Лесяк О.О. Етнічні злочинні угруповання в Україні: проблема протидії. *Боротьба з організованою злочинністю: теорія і практика*. 2011. № 24. С. 199–204.
5. Лизогуб Б.В. Організовані злочинні угруповання: класифікація та заходи протидії: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08; Національний університет внутрішніх справ. Х., 2004. 259 с.
6. Кім Ю. Україну може накрити хвиля «інтернаціональної» злочинності: кримінал у стилі етно. *Главеред*. 08.08.2007 р. URL: <http://glavred.com/archive/2007/08/08/143533-5.html>.
7. Ремський В.В. Кримінально-правова та кримінологічна характеристики «етнічних» злочинних груп і злочинних організацій. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 1. С. 175–181.
8. Севрук В.Г. Протидія Національної поліції України злочинам, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 2. С. 288–293.